

Teresa Miś

Najważniejsze źródła informacji dla mieszkańców wsi w warunkach integracji europejskiej

Ekonomiczne Problemy Usług nr 67, 93-101

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

TERESA MIŚ

Uniwersytet Rzeszowski

NAJWAŻNIEJSZE ŹRÓDŁA INFORMACJI DLA MIESZKAŃCÓW WSI W WARUNKACH INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Wprowadzenie

Gospodarka oparta na wiedzy to nowy model gospodarki, który funkcjonuje w oparciu o pełniejsze wykorzystanie zasobów wiedzy i innowacyjności oraz rozwoju technologii dotyczącej przede wszystkim szybkiego i taniego dostępu do informacji¹. Współczesne rynki są na tyle złożone, że niewielu producentów jest w stanie zebrać, przetworzyć i ocenić wszystkie informacje niezbędne do podjęcia odpowiednich, korzystnych dla siebie decyzji. Koszt uzyskania i opracowania informacji dla celów decyzyjnych na poszczególnych rynkach jest coraz większy. Dostęp do informacji decyduje o szansach rozwojowych, o konkurencyjności, a także o przewagach konkurencyjnych. Prywatne rynki tworzą różne informacje, nie zawsze odpowiednie i dostępne – jest to przejaw niesprawności rynku. System rynkowy wymaga rozbudowy instytucji dostarczających informacji i wiedzy, ułatwiających współpracę, które w szerokim sensie tworzą kształt społeczeństwa rynkowego². Proces zdobywania, przetwarzania i przekazywania informacji staje się nieodłączną częścią procesów gospodarczych. Podniesienie poziomu konkurencyjności i innowacyjności w gospodarce wymaga zwiększenia możliwości pozyskiwania sprawdzonych i trafnych informacji. W tym kontekście celem opracowania jest ukazanie znaczenia źródeł informacji w prowadzeniu działalności gospodarczej

¹ E. Skrzypek: *Rola wiedzy we współczesnym zarządzaniu*, w: A. Sitko-Lutek (red.): *Polskie firmy wobec globalizacji*, PWN, Warszawa 2007, s. 96.

² W. Rembisz, S. Stańko: *Interwencjonizm rynkowy w rolnictwie*, w: W. Rembisz i M. Idzik (red.): *Rynek rolny w ujęciu funkcjonalnym*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, IERiGŻ–PIB, Warszawa 2007, s. 141, 168.

i pozyskiwaniu funduszy UE przez mieszkańców wsi. W celu pełniejszego zobrazowania podjętej problematyki w 2009 roku przeprowadzono wywiady z kwestionariuszem wśród 210 właścicieli przedsiębiorstw oraz 304 właścicieli gospodarstw rolnych funkcjonujących na obszarach wiejskich trzech województw Polski południowo-wschodniej: małopolskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego³.

1. Kanały informacji wykorzystywane i pomocne w prowadzeniu działalności gospodarczej

Według J. Oleńskiego⁴ w przekazie informacji pośredniczą różnego rodzaju kanały informacyjne. Są to drogi przepływu informacji i środki, które służą temu przepływowi. Można wyróżnić następujące kanały informacyjne:

- słowny (słowa mówionego), używany w przekazie interpersonalnym oraz w przekazie pośrednim (radiowy, telefoniczny, internetowy itd.),
- pisemny (słowa pisanego), używany w przekazie pośrednim, np. poczty tradycyjnej lub elektronicznej, różnego rodzaju wydawnictw itd.,
- wizualny, używany w przekazie interpersonalnym, tzw. mowy ciała, oraz w przekazie pośrednim, np. obrazu ruchomego i statycznego,
- audiowizualny, używany w przekazie pośrednim, np. filmu ze ścieżką dźwiękową czy prezentacji multimedialnej.

Wybór kanału komunikacyjnego powinien być warunkowany wynikami analizy wskazującymi ten kanał, który pozwala przesyłać informację bez zniekształceń i w postaci umożliwiającej prawidłowy jej odbiór.

Mówiąc o informacji, nie sposób tutaj nie wspomnieć o roli Internetu w jej dostępie i przepływie. Według D. Fica Internet powinien być traktowany jako dobro publiczne. Internet w znaczny sposób ułatwiłby ludziom wchodzenie w interpersonalne sieci globalne, przedsiębiorcom dostęp do informacji dotyczących najnowszych osiągnięć technologicznych oraz uczestniczenia w globalnym rynku, może również być źródłem wiedzy niezbędnej do szybkiego rozwoju zarówno jednostki, instytucji, regionu, jak i kraju, a także może tworzyć typowo *foresightowe* scenariusze rozwoju⁵.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w Polsce w 2008 roku 49% osób w wieku między 16 a 74 rokiem życia korzystało z Internetu, w tym w miastach 57% oraz 36% na obszarach wiejskich. W 2008 roku dostęp do Internetu miało 93% polskich przedsiębiorstw (w 2005 – 87%), przedsiębiorstwa wykorzystujące

³ Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2009–2011 jako projekt badawczy nr N N 114056036, finansowany przez MNiSW, kierownik: dr inż. Teresa Miś.

⁴ J. Oleński: *Ekonomika Informacji. Metody*, PWE Warszawa 2003, s. 70.

⁵ D. Fic: *Foresight w zarządzaniu regionem*, Roczniki Naukowe SERiA 2009, 11, z. 5, s. 56.

wybrane technologie informacyjno-telekomunikacyjne, w tym własną stronę internetową, stanowiły 57% ogółu przedsiębiorstw (w 2005 – 49%)⁶. Ponadto z danych GUS wynika, że popularność korzystania z komputera i Internetu wykazuje różnice na niekorzyść obszarów wiejskich. Na obszarach wiejskich od lat mamy do czynienia z sukcesywną kumulacją barier w dostępie do kultury, poczynając od bardziej tradycyjnych instytucji, takich jak biblioteki, a kończąc na wykluczeniu cyfrowym (brak dostępu do Internetu)⁷. Wykluczenie cyfrowe jest lustrzanym odbiciem nierówności społecznych i ekonomicznych. Przychody i wykształcenie, które opisują ekonomiczny status, mają podstawowe znaczenie dla możliwości korzystania lub nieskorzystania z nowoczesnych technologii komunikacyjnych i informacyjnych⁸. W 2009 roku dostęp do komputera i Internetu miało 84,6% pracujących na własny rachunek, ale już tylko 50,5% rolników, gorsi byli pod tym względem jedynie emeryci i renciści (tabela 1). Wszystkie grupy społeczno-ekonomiczne najlepiej wyposażone są w odbiornik telewizyjny.

Tabela 1

Wyposażenie gospodarstw domowych w Polsce w wybrane dobra w 2009 r. (%)

Wyszczególnienie	Odbiornik telewizyjny	Radio lub radio-magnetofon	Komputer z dostępem do Internetu
	na 100 gospodarstw danej grupy społeczno-ekonomicznej		
Pracownicy na stanowiskach robotniczych	99,5	62,3	60,9
Pracownicy na stanowiskach nierobotniczych	97,6	59,4	84,7
Rolnicy	99,4	76,2	50,5
Pracujący na własny rachunek poza gospodarstwem rolnym	98,4	59,6	84,6
Emeryci	99,0	78,0	22,7
Renciści	98,8	74,8	22,4
Utrzymujący się ze świadczeń społecznych	96,7	65,3	32,3
Utrzymujący się z innych niezarobkowych źródeł	86,4	50,6	69,8

Źródło: *Kultura w 2009 r. ..., op. cit., s. 50.*

Mieszkańcy wsi mogą zdobywać nową wiedzę i informacje poprzez udział w szkoleniach i kursach organizowanych przez różne instytucje doradcze, pozyskiwanie informacji zamieszczonych w Internecie, oglądanie programów edukacyj-

⁶ *Mały Rocznik Statystyczny Polski*, GUS, Warszawa 2009.

⁷ *Kultura w 2009 r. Informacje i opracowania statystyczne*, GUS, Warszawa 2010, s. 49–51.

⁸ J.J. Hsieh, A. Rai, M. Keil: *Understanding digital inequality: Comparing continued use behavioral models of the socio-economically advantaged and disadvantaged*, „Management Information Systems Quarterly” 2008, vol. 32, s. 97–126.

nych w telewizji, czytanie książek i fachowych czasopism. Instytucje doradcze wykorzystują obecnie nową formę dystrybucji wiedzy wprowadzoną do procesu kształcenia: szkolenia e-learningowe, które umożliwiają nie tylko przekazywanie wiedzy, ale także kontrolę procesu kształcenia poprzez pozyskanie informacji zwrotnej o przyswojeniu wiedzy przez klienta instytucji (uczestnika tej formy szkolenia). Jak wynika z badań⁹, usługi oświatowe i medyczne dostarczane mieszkańcom wsi są gorszej jakości niż te oferowane ludności miejskiej. Stąd dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość stawia przed współczesnymi instytucjami nowe wyzwania w zakresie możliwości pozyskania przez mieszkańców wsi dobrej jakościowo i szybkiej informacji.

W badaniach własnych ponad 90% przedsiębiorców wiejskich i 70% rolników stwierdziło, że potrafi korzystać z Internetu. Ponadto właśnie dla przedsiębiorców Internet był w 2008 roku jednym z najważniejszych źródeł informacji, niezbędnych w prowadzeniu działalności gospodarczej (rysunek 1). Dopiero w dalszej kolejności uplasowały się w opinii przedsiębiorców środki masowego przekazu oraz okresowe szkolenia i kursy. W przypadku rolników gospodarujących w regionie Małopolski, Podkarpacia i woj. świętokrzyskiego najważniejszym źródłem informacji po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej były szkolenia organizowane głównie przez ośrodki doradztwa rolniczego. Potwierdzeniem tego są także badania przeprowadzone przez J. Wielewską¹⁰ oraz T. Miś¹¹, z których wynika, że w okresie członkostwa Polski w UE informacje dostarczane są rolnikom głównie za pośrednictwem pracowników ośrodków doradztwa rolniczego (ODR). Ośrodki te mają taką strukturę organizacyjną, że poprzez swoich doradców na szczeblu lokalnym oferują rolnikom prowadzącym gospodarstwo rolne pomoc w podejmowaniu decyzji związanych z prowadzeniem działalności i korzystaniem z funduszy UE.

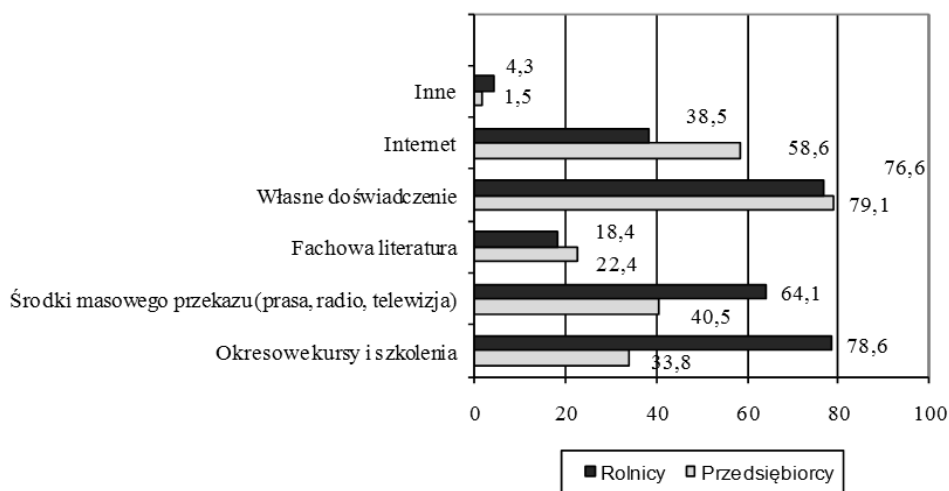
Należy tu jednak nadmienić, że te częste kontakty z ODR zostały niejako narzucone rolnikom jako efekt wprowadzenia podatku VAT w rolnictwie (posiadanie rachunku bankowego przez rolników „ryczałtowych”) oraz objęcia rolnictwa zasadami Wspólnej Polityki Rolnej (dopłaty bezpośrednie itp.). Zaskakująco mało jest relacji rolników z instytucjami prywatnymi, organizacjami samorządu gospodarczego i zawodowego (izby rolnicze), organizacjami branżowymi producentów rolnych (grupy marketingowe) i innymi wspierającymi przemiany na obszarach

⁹ *Charakterystyka obszarów wiejskich w 2008 roku*, GUS, US w Olsztynie, Olsztyn 2010.

¹⁰ I. Wielewska: *Oddziaływanie ośrodków doradztwa rolniczego na procesy decyzyjne rolników i producentów rolnych*, Prace Komisji Nauk Rolniczych i Przyrodniczych XLIII, Seria B, 2005, nr 57, s. 831–838.

¹¹ T. Miś: *Significance of advisory institutions in the development of rural small and medium size companies in podkarpackie region*, w: M. Kadavová (red): *Ekonomycký Růst a Rozvoj Regionů*, t. 1, Czechy, Hradec Králové 2007, s. 49–53.

wiejskich¹². Ponadto stwierdzono, że zarówno badani przedsiębiorcy, jak i rolnicy bardzo wysoko oceniają swoje doświadczenie i umiejętności praktyczne nabyte w trakcie prowadzenia przedsiębiorstwa czy gospodarstwa.

Rys. 1. Źródła informacji, z których w 2008 r. korzystali mieszkańcy wsi (%)

Źródło: badania własne.

W badaniach deklaracji dotyczących form poszerzania wiedzy w 2006 roku w Polsce dominowała lektura fachowych książek i pism – 26%, udział w szkoleniach – 24%, korzystanie z Internetu – 18%, stosowanie e-learningu – 4%, korzystanie z kursów korespondencyjnych – 1%. Z punktu widzenia pracodawców najefektywniejsze są praktyczne szkolenia podczas pracy – 65% wskazań, formy coachingu/mentoringu – 56%, warsztaty oraz szkolenia z wykorzystaniem programów komputerowych (informatyczne). Rynek usług edukacyjnych i charakter kształcenia ustawicznego osób dorosłych w Polsce zmieniają się, ale w ograniczonym tempie. Decyduje o tym raczej koniunktura gospodarcza i sprawność docierania z usługami edukacyjnymi, szczególnie do grup nastawionych na poprawę własnych kwalifikacji, nakłady finansowe oraz polityka edukacyjna, a nie realne potrzeby rynku pracy¹³.

¹² T. Miś: *Rola lokalnych instytucji w procesie absorpcji środków unijnych dla rolnictwa w opinii rolników południowo-wschodniej Polski*, „Wieś i Rolnictwo”, IRWiR PAN Warszawa 2008, nr 3(140), s. 130-141.

¹³ I. Tomczak: *Szkolenia w Polsce. Badania diagnozujące i weryfikujące potrzeby beneficjentów. Szkolenia w Europie i na świecie*, PARP, LRDP Kantor, Warszawa 2006.

2. Najważniejsze źródła informacji o możliwości uzyskania dofinansowania działalności gospodarczej z funduszy UE w opinii mieszkańców wsi

Dokonując oceny znaczenia członkostwa Polski w UE dla sytuacji wsi i rolnictwa, J. Wilkin¹⁴ wskazał między innymi na:

- znaczny postęp w sferze edukacyjnej na wsi, zmniejszył się dystans dzielący ludność wiejską od miejskiej. Odsetek ludności wiejskiej posiadającej wyższe wykształcenie między 2002 a 2007 rokiem podwoił się z 4,3% do 8,6%;
- poprawę nastrojów na wsi, w 2008 roku prawie 40% mieszkańców wsi wyraziło zadowolenie ze swojej sytuacji życiowej;
- fakt, że w wielu rejonach kraju miejscowości wiejskie stały się atrakcyjnymi miejscami zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej.

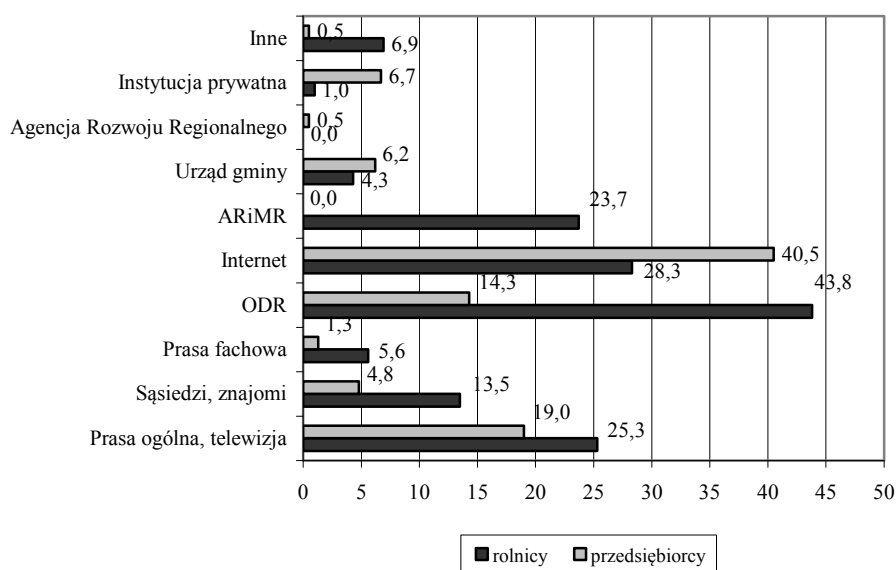
Nie udało się jednak odpowiednio zreformować i wzmocnić instytucji zajmujących się transferem wiedzy do rolnictwa i obszarów wiejskich.

Po przystąpieniu Polski do UE szczególnie ważne jest upowszechnianie wiedzy i informacji na obszarach wiejskich, a do tego niezbędne są nowoczesne technologie społeczeństwa informacyjnego – dostęp do szerokopasmowego Internetu. W 2007 roku według danych Komisji Europejskiej dostęp do sieci szerokopasmowej miało zaledwie 70% mieszkańców wsi w 27 krajach Unii Europejskiej (98% mieszkańców miast). Poproszono badanych rolników i przedsiębiorców wiejskich, aby sami ocenili poziom swoich kompetencji, ponieważ umiejętność samodzielnego wypełniania wniosków o dotacje unijne oraz znajomość możliwości pozyskania dofinansowania z funduszy UE, obsługi komputera i korzystania z Internetu sprzyja większej aktywności w podejmowaniu różnych działań. Na pytanie: Czy wypełnia Pan(i) samodzielnie wnioski o dotacje unijne?, odpowiedzi twierdzącej udzieliło 21,9% przedsiębiorców i 17,8% rolników. A na pytanie: Czy jest Pan(i) zorientowany(a) w możliwościach pozyskania środków UE na lata 2007–2013?, odsetek odpowiedzi na tak wynosił odpowiednio: 78,1% przedsiębiorcy i 88,2% rolnicy. Wyniki te wskazują na konieczność większego zainteresowania przedsiębiorców dofinansowaniem działalności z funduszy UE, czyli dostarczeniem szybkiej i właściwej informacji. Rolnicy byli aktywni w sięganiu po wsparcie unijne – 79,6% stwierdziło, że w latach 2002–2008 korzystało z dofinansowania swojej działalności ze środków Unii. Wśród źródeł informacji o możliwościach pozyskania dofinansowania działalności gospodarczej w 2008 roku badani przedsiębiorcy wiejscy wskazywali głównie na Internet oraz telewizję i prasę, rolnicy zaś ośrodek doradztwa rolniczego i również Internet (rysunek 2). Można więc stwierdzić, że w regio-

¹⁴ J. Wilkin: *Skutki transformacji postsocjalistycznej i członkostwa Polski w Unii Europejskiej dla wsi i rolnictwa – próba podsumowania*, w: *Polska wieś 2010. Raport o stanie wsi*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2010, s. 170–178.

nie południowo-wschodniej Polski nastąpiły pozytywne zmiany w zakresie wykorzystania Internetu jako źródła informacji, czego nie można powiedzieć o instytucjach, które powinny bardziej uaktywnić swoje działania na wsi.

Porównując uzyskane wyniki badań własnych do badań sondażowych przeprowadzonych przez Pentor w 2007 roku wśród Polaków¹⁵, na próbie 407 mieszkańców wsi oraz 600 rolników, należy zauważyć, że Internet nie należał do głównych źródeł informacji o Wspólnej Polityce Rolnej i funduszach UE.

Rys. 2. Źródła informacji o funduszach UE, z jakich w 2008 roku korzystali badani mieszkańcy wsi (%)

Źródło: badania własne.

Tylko co dziesiąty mieszkaniec wsi zainteresowany uzyskaniem dofinansowania ze środków unijnych w 2006 roku korzystał z Internetu. Najważniejszym źródłem informacji w skali kraju zarówno dla rolników, jak i innych mieszkańców wsi (ale nie byli to wyłącznie przedsiębiorcy jak w badaniach własnych) była telewizja (61% mieszkańców wsi i 52% rolników). Według Pentoru co trzeci mieszkaniec wsi jako podstawowe źródło informacji o funduszach UE wskazywał urząd gminy, co zapewne wiązało się z tym, że w większości gmin utworzono gminne centra informacji w celu informowania mieszkańców wsi o UE i funduszach skierowanych na wieś. Następnie mieszkańcy wsi wymieniali broszury i ulotki oraz Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa i ODR-y.

¹⁵ Polska wieś i rolnictwo 2007..., op. cit., s. 270–275.

Podsumowanie

Członkostwo Polski w UE wzbudziło duże zainteresowanie mieszkańców wsi uzyskaniem wsparcia finansowego z funduszy unijnych. Kluczową rolę w tym zakresie odgrywa dostęp do informacji odpowiedniej jakości. Mieszkańcy obszarów wiejskich mogą szukać informacji w wielu źródłach, jednak jak wynika z badań własnych, przedsiębiorcy wiejscy do najważniejszych źródeł informacji niezbędnych w podejmowaniu decyzji związanych z realizowaną działalnością gospodarczą oraz korzystaniem z funduszy UE zaliczają Internet. Natomiast dla rolników podstawowym źródłem informacji związanych z prowadzoną działalnością i możliwością uzyskania dofinansowania ze środków UE są szkolenia, organizowane głównie przez ośrodki doradztwa rolniczego oraz media. Na podkreślenie zasługuje fakt, że zarówno badani przedsiębiorcy wiejscy, jak i rolnicy bardzo wysoko oceniają swoje doświadczenie. Może należałoby to wykorzystać i zachęcić do wymiany doświadczeń w ramach współpracy między przedsiębiorstwami lub chociażby spotkań i dyskusji organizowanych przez różne instytucje dla mieszkańców wsi. Stanowi to duże wyzwanie dla instytucji funkcjonujących na obszarach wiejskich, które powinny swoją ofertę kierować głównie do przedsiębiorstw wiejskich w celu ułatwienia im maksymalnego pozyskania środków finansowych dostępnych w okresie 2007–2013.

Literatura

1. *Charakterystyka obszarów wiejskich w 2008 roku*, GUS, US w Olsztynie, Olsztyn 2010.
2. Fic D.: *Foresight w zarządzaniu regionem*, Roczniki Naukowe SERiA 2009, t. XI, z. 5.
3. Hsieh J.J., Rai A., Keil M.: *Understanding digital inequality: Comparing continued use behavioral models of the socio-economically advantaged and disadvantaged*, „Management Information Systems Quarterly” 2008, vol. 32.
4. *Kultura w 2009 r. Informacje i opracowania statystyczne*, GUS, Warszawa 2010.
5. *Mały rocznik statystyczny Polski*, GUS, Warszawa 2009.
6. Miś T.: *Significance of advisory institutions in the development of rural small and medium size companies in podkarpackie region*, w: M. Kadavová (red): *Ekonomický Růst a Rozvoj Regionů*, t. 1, Czechy, Hradec Králové 2007.
7. Miś T.: *Rola lokalnych instytucji w procesie absorpcji środków unijnych dla rolnictwa w opinii rolników południowo-wschodniej Polski*, „Wies i Rolnictwo”, IRWiR PAN, Warszawa 2008, nr 3(140).
8. Oleński J.: *Ekonomika informacji. Metody*, PWE Warszawa 2003.
9. *Polska wieś i rolnictwo 2007. Raport z badań*, Warszawa, październik 2007.

10. Rembisz W., Stańko S.: *Interwencjonizm rynkowy w rolnictwie*, w: W. Rembisz i M. Idzik (red.): *Rynek rolny w ujęciu funkcjonalnym*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, IERiGŻ-PIB Warszawa 2007.
11. Skrzypek E.: *Rola wiedzy we współczesnym zarządzaniu*, w: A. Sitko-Lutek (red.): *Polskie firmy wobec globalizacji*, PWN Warszawa 2007.
12. Tomczak I.: *Szkolenia w Polsce. Badania diagnozujące i weryfikujące potrzeby beneficjentów. Szkolenia w Europie i na świecie*, PARP, LRDP Kantor, Warszawa 2006.
13. Wielewska I.: *Oddziaływanie ośrodków doradztwa rolniczego na procesy decyzyjne rolników i producentów rolnych*. Prace Komisji Nauk Rolniczych i Przyrodniczych XLIII, Seria B 2005, nr 57.
14. Wilkin J.: *Skutki transformacji postsocjalistycznej i członkostwa Polski w Unii Europejskiej dla wsi i rolnictwa – próba podsumowania*, w: *Polska wieś 2010. Raport o stanie wsi*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2010.

MOST IMPORTANT SOURCES OF INFORMATION FOR RURAL INHABITANTS IN CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Summary

The paper presents the results of a questionnaire survey carried out in 2009 among rural inhabitants in the south-eastern region of Poland within the framework of a broader research project. The survey objective was to show the major sources of financing for non-agricultural business activities undertaken by rural dwellers. The research confirms, that rural entrepreneurs consider the Internet one of the most important sources of information, essential in taking decisions connected with their business as well as using EU funds. For farmers, on the other hand, a basic source of information connected with their activity and possibility of gaining co-financing from EU funds are professional trainings organized mainly by centers of agricultural consultancy as well as press and television. It is an enormous challenge for institutions functioning in rural areas, which should become active and offer some support to all firm owners.

Translated by Teresa Miś